

4

Rola ABW w polskiej polityce bezpieczeństwa

Każde państwo potrzebuje ochrony służb specjalnych przed zagrożeniami ze strony osób, organizacji oraz innych państw, które próbują przejąć częściowo lub całkowicie kontrolę nad władzą lub dokonują prób manipulacji czy też bezpośrednich aktów przemocy. Działania instytucji publicznych w skali międzynarodowej, powszechne posługiwanie się nowoczesnymi technologiami oraz globalny przepływ informacji stanowią ogromne wyzwanie dla współczesnego państwa.

Zachowanie bezpieczeństwa globalnego i krajowego wymaga od tradycyjnych organów bezpieczeństwa państwa (np. dyplomatycznych, wojskowych i służb wywiadowczych) tworzenia nowego partnerstwa między instytucjami zajmującymi się utrzymaniem bezpieczeństwa publicznego zarówno na szczeblu centralnym, jak i lokalnym.

Wobec coraz bardziej złożonego i dynamicznego środowiska międzynarodowego państwa oraz podległe im służby podejmują wysiłki w celu zapewnienia stabilizacji i względnego komfortu w tej dziedzinie. Utrzymanie stabilnej sytuacji w kraju wymaga więc kompleksowego podejścia na wszystkich szczeblach i we wszystkich wymiarach oraz dziedzinach życia publicznego.

Pojęcie bezpieczeństwa

Omawiając problem funkcjonowania we współczesnej rzeczywistości instytucji odpowiedzialnych za zapewnienie bezpieczeństwa państwa, nie sposób jest uniknąć próby zdefiniowania samego pojęcia bezpieczeństwa. Każde nowe wydarzenie zmusza obserwatorów i badaczy do redefinicji tego tematu. Wspólną

płaszczyzną każdej niemal definicji bezpieczeństwa jest koncentracja na zabezpieczeniu państwa przed zagrożeniami wewnętrznymi lub zewnętrznymi¹.

Ta klasyfikacja determinuje także funkcjonowanie instytucji oraz wyznacza cele i sposób reagowania na zagrożenia. Wyraźne zacieranie się granicy między tymi dwoma sferami zaczęło być bardziej widoczne w ciągu ostatnich dziesięcioleci. Powodem tego stanu jest nadejście globalizacji, nowych technologii, zmiany sposobu prowadzenia wojny oraz uprawiania władzy. Przestępczość zorganizowana, terroryzm, nielegalna migracja i handel ludźmi – to tylko kilka przykładów nowych zagrożeń, które nie znają granic i stają się coraz większym problemem dla bezpieczeństwa państwa. Ich poprzeczny charakter doprowadził do powstania kontinuum, gdzie oba wymiary bezpieczeństwa, wewnętrzne i zewnętrzne, ewoluowały w kierunku wspólnej definicji, ale również zadań².

Zbliżenie między wewnętrzną i zewnętrzną sferą bezpieczeństwa pojawiło się wraz z zakończeniem zimnej wojny oraz z coraz bardziej nasilającymi się powiązaniem ponadnarodowymi. Dynamiczny rozwój technologii, z zdolnością do wytwarzania i manipulowania informacjami, przyspieszenie ruchu idei, pieniędzy i informacji skutkuje coraz wyższym stopniem współzależności niż kiedykolwiek wcześniej. W związku z tym tragiczne wydarzenia mogą mieć duży wpływ na kwestie bezpieczeństwa i mogą szybko naruszyć stabilność w wielu krajach. Na przykład konsekwencje ostatnich wydarzeń zaistniałych w wyniku arabskiej wiosny nie zatrzymały się u granic Bliskiego Wschodu lub Afryki Północnej, ale miały wpływ na poziom bezpieczeństwa w krajach europejskich.

Wspomniane wyżej zjawiska, jak m.in. dynamiczny rozwój nowych technologii oraz wzrost współzależności międzynarodowej, poszerzają nowe spektrum zagrożeń. Tym samym rozbudowują definicję bezpieczeństwa. Przestępczość zorganizowana, terroryzm, nielegalna migracja czy ataki cybernetyczne zmieniają tradycyjne postrzeganie bezpieczeństwa. Reasumując, agencje bezpieczeństwa, które do tej pory działały na polu międzynarodowym, szukają zewnętrznego wroga wewnątrz granic własnego państwa, natomiast instytucje działające w sferze bezpieczeństwa wewnętrznego coraz częściej realizują swoje zadania poza granicami kraju³.

¹ R. Zięba, *Kategoria bezpieczeństwa w nauce o stosunkach międzynarodowych*, [w:] *Bezpieczeństwo narodowe i międzynarodowe u schyłku XX wieku*, (red.) D.B. Bobrow, E. Halizak, R. Zięba, Warszawa 1997, s. 11.

² A. Postolache, *The EU Security Continuum: the interaction between internal and external spheres in combating „new security threats”*, „Sfera Politecii”, 2012, nr 20.4, s. 149–157.

³ D. Bigo, „*When Two Become One: Internal and External Securitisations in Europe*”, in Morten Kelstrup, [w:] *International Relations Theory and The Politics of European Integration. Power, Security and Community*, (red.) M.C. Williams, Londyn 2000, s. 174.

Związek między tymi dwoma wymiarami bezpieczeństwa nie odnosi się jedynie do kwestii fizycznej granicy państwa, ale przede wszystkim do nowego postrzegania i rozumienia świata, które polega na przekraczaniu lub też odrzuceniu sztywnych granicy państwowych i dostosowaniu się do nowych trendów światowych. Ten sposób myślenia charakterystyczny jest dla służb walczących z przestępczością zorganizowaną, której działalność nabiera coraz szerszego znaczenia międzynarodowego. Następuje na tej płaszczyźnie również zbliżenie interesów przestępczych i organizacji terrorystycznych. Instytucje zajmujące się bezpieczeństwem muszą więc być w stanie określić swoje wspólne zadania, tak aby była możliwa koordynacja bezpieczeństwa wewnętrznego i zewnętrznego, a także coraz ściślejsza i zintegrowana współpraca między podmiotami bezpieczeństwa w perspektywie globalnej.

Dlatego w świecie, który nie respektuje żadnych granic, możliwości budowania bezpieczeństwa w zintegrowany sposób mogą być istotnym czynnikiem w walce z nowymi zagrożeniami, nie tylko dla jednego kraju, ale również dla wielu podmiotów politycznych.

Problemy metodologiczne przy opisie ABW

Służby specjalne mają istotne znaczenie dla bezpieczeństwa każdego kraju. Nie tylko gromadzą i analizują informacje, ale dostarczają narzędzi potrzebnych w procesie podejmowania decyzji przez władzę. Dlatego można stwierdzić, że są ważnym elementem wspierającym złożony proces rządzenia.

Od samego początku głównym zadaniem Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego jest zabezpieczenie interesów państwa i zapewnienie swoim obywatelom bezpieczeństwa osobistego, które nie ogranicza się jedynie do granic kraju. W tym kontekście, jeśli ABW ma być skuteczna w osiąganiu swoich zadań, musi reagować zarówno na nowe, jak i klasyczne zagrożenia wobec państwa, jak np. terroryzm i cyberterroryzm.

Ważnym czynnikiem funkcjonowania każdego rodzaju służb jest aspekt tajemnicy i poufności. Często w publicystyce artykułowany jest pogląd, że im mniej mówi się o działalności służb, tym lepiej one funkcjonują. Innymi słowy, im mniej dana służba jest dostrzegalna w życiu publicznym i w mediach, tym jej skuteczność i efektywność pracy jest lepsza. Ograniczenie dostępu do informacji o działalności służb jest dla analizy naukowej sporym wyzwaniem. W przypadku opisu ABW materiałem źródłowym dla analizy badawczej jest coroczny raport z działalności ABW oraz periodyk naukowy „Przegląd Bezpieczeństwa Publicznego”, którego wydawcą jest Agencja.

Opis oraz analiza instytucji zajmującej się bezpieczeństwem państwa w kontekście procedur prawnych jest bardzo popularnym sposobem opisu charakterystyki ABW. Pomimo jednego z wielu możliwych sposobów badawczych, jakim jest metoda analizy prawnej, która wydaje się właściwa do tego celu, to jednak nie opisuje ona w pełni złożoności zadań oraz wyzwań stojących przed służbami specjalnymi. W tym celu, aby oddać charakter owych służb, wydaje się za zasadne zastosowanie również innych metod badawczych, jak porównawcze czy też socjologiczne, w których skład wchodzi badania wtórne, ilościowe, jakościowe, behawioralne itd. Naturalnym więc sposobem wydaje się wykorzystanie szerokiego spektrum metod badawczych przy opisie ABW w kontekście ewolucji zagrożeń współczesnego państwa, które wynikają m.in. z globalizacji czy informatyzacji życia publicznego. Zgodnie z tą logiką współczesne zadania służb są odpowiedzią na zmiany w przestrzeni bezpieczeństwa państwa i społeczeństwa, można więc postawić tezę, że właściwym podejściem do opisu obowiązków służb specjalnych jest analiza już zaistniałych lub możliwych zagrożeń.

Ogromny wachlarz niebezpieczeństw wymaga od służb różnorodnej aktywności. Według ustawy o ABW z 2002 roku podstawowym celem działań tej służby jest „rozpoznawanie, zapobieganie i zwalczanie zagrożeń godzących w bezpieczeństwo wewnętrzne państwa oraz jego porządek konstytucyjny, a w szczególności w suwerenność i międzynarodową pozycję, niepodległość i nienaruszalność jego terytorium, a także obronność państwa”⁴. Tak zdefiniowana forma działalności ABW jest szeroka, a wynika to z funkcjonowania służby w dynamicznie zmieniającej się rzeczywistości, która wymusza potrzebę ciągłej aktywności co do rozpoznawania i przewidywania zagrożeń. Taka interpretacja wymusza na funkcjonariuszach ABW posiadanie szczególnego rodzaju wiedzy, doświadczenia oraz umiejętności. Ważna jest także szybkość reakcji, przyswajania wiedzy oraz dostosowania się do zmieniających się potrzeb.

Historia

Momentem przełomowym dla funkcjonowania służb specjalnych w Polsce było kilka wydarzeń, które ściśle związane były zarówno ze sferą wydarzeń międzynarodowych, jak i procesem transformacji w kraju. Pierwszym etapem ewolucji polityki bezpieczeństwa, a wraz z nią przekształceń służb specjalnych była

⁴ Ł. Skoneczny, *Rola Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego w systemie bezpieczeństwa Rzeczypospolitej Polskiej*, „Przegląd Bezpieczeństwa Publicznego”, 2009, nr 1, s. 23–27; K. Bondaryk, *Cztery lata z życia ABW. Dobre praktyki i modernizacja*, „Przegląd Bezpieczeństwa Publicznego”, 2011, nr 5, s. 11–24.

zmiana systemowa w 1989 roku. Moment ten charakteryzował się zakończeniem dotychczasowej działalności Służby Bezpieczeństwa PRL. W jej miejsce powołany został Urząd Ochrony Państwa na mocy ustawy z 10 maja 1990 roku.

Początkowy okres ewolucji polityki państwa był trudnym czasem dla instytucji zajmujących się bezpieczeństwem. Przede wszystkim zmiana relacji z dotychczasowymi sojusznikami – a zwłaszcza z ZSRR i byłymi państwami bloku wschodniego – wymagała redefinicji zadań strategicznych. Sama już natura przekształcania służb wymagała również weryfikacji umiejętności, motywacji oraz zaufania i lojalności wobec dotychczasowych funkcjonariuszy. Do dziś kwestia oceny przydatności do służby byłych pracowników wyszkolonych w poprzednim systemie wywołuje wiele emocji i kontrowersji. Celem tych działań – jak należy rozumieć – było oczyszczenie służb z funkcjonariuszy, którzy przed 1989 rokiem ściśle współpracowali z wywiadem radzieckim, a ich lojalność wobec nowych władz mogła być wątpliwa. Tym samym głównym zadaniem nowego rządu było zbudowanie służb specjalnych od podstaw. Należy jednak zaznaczyć, że pozbywanie się doświadczonych funkcjonariuszy zazwyczaj negatywnie wpływa na poziom kadrowy, przygotowanie bowiem do służby wymaga ogromnych nakładów ze strony państwa, a w konsekwencji wyspecjalizowanie pracowników zajmuje bardzo dużo czasu. Ogromnym wyzwaniem, stojącym przed nowymi pracownikami, jest więc dorównanie umiejętnościami i wiedzą swoim poprzednikom.

Trudny moment przekształcania służb polegał także na pojawieniu się nowych wyzwań, które dotyczyły zmiany geopolitycznej w Europie Środkowo-Wschodniej. Zjednoczenie Niemiec i rozpad Związku Radzieckiego sprawiły, że władze państwowe potrzebowały informacji, które usprawniłyby podejmowanie decyzji w zakresie polityki bezpieczeństwa.

Drugim istotnym etapem dla procesu ewolucji służb specjalnych była ustawa z 2002 roku, która powołała w miejsce dotychczasowego UOP dwie nowe instytucje – ABW i AW. Celem tego działania było oddzielenie struktur wywiadu od struktur odpowiedzialnych za wewnętrzne bezpieczeństwo państwa, czyli skoncentrowanie działań wywiadowczych i kontrwywiadowczych w dwóch odrębnych instytucjach⁵.

Motywy zmian było także dążenie do ujednolicenia funkcjonowania polskich służb specjalnych zgodnie ze schematem organizacyjnym obecnym w państwach europejskich. Ponadto kierunek zmian wymagany był także z powodu obecności w strukturach NATO oraz planowanego przystąpienia Polski do UE.

⁵ K. Mordaszewski, *Proces kształtowania służb specjalnych w systemie prawnym Rzeczypospolitej Polskiej*, „Przegląd Bezpieczeństwa Publicznego”, 2009, nr 1, s. 21.

Zagrożenia

Z dużym prawdopodobieństwem można przypuszczać, że sytuacja polityczna i gospodarcza Polski jest w kręgu zainteresowań i działalności operacyjnych liczących się na świecie służb wywiadowczych. Aktywność obcych wywiadów wynika z wielu nowych procesów i zjawisk, które zaistniały w trakcie 20 lat polskiej demokracji życia politycznego. Warto zauważyć, że próby inwigilacji przez służby innych państw wzmogły się szczególnie po przystąpieniu Polski do NATO i UE. Obecność w strukturach tych organizacji międzynarodowych umożliwia polskim władzom wgląd do tajnych i poufnych dokumentów dotyczących strategii nie tylko militarnych i obronnych, ale również polityki gospodarczej i społecznej, w przestrzeni której możliwy kryzys lub paraliż może mieć poważne konsekwencje dla stabilności wielu państw. Zauważalne są także dążenia innych państw, szczególnie Rosji oraz Białorusi do rozszerzenia możliwości realizacji własnych interesów w regionie Europy Środkowo-Wschodniej. Służby wywiadowcze szczególnie ze Wschodu nadal stosują pełny wachlarz tradycyjnych instrumentów operacyjnych, takich jak werbunek i współpraca z osobowymi źródłami informacji. Stosują również „dopuszczalne” metody pozyskiwania danych, jak biały wywiad.

Ponadto wschodnie granice Polski stanowią zewnętrzne granice NATO i UE. Tu przebiegają najbardziej uczęszczane i dogodnie szlaki lądowe łączące Azję z Europą, a także tu ogniskuje się przestępczość transgraniczna. Dlatego szczelność wschodniej granicy ma istotny wpływ zarówno na poziom bezpieczeństwa wewnętrznego w Polsce, jak i w pozostałych krajach europejskich. Dysproporcje w rozwoju gospodarczym pomiędzy państwami UE a pozostałymi – nienależącymi do struktur unijnych – prowadzą do wzrostu przestępczości, zwłaszcza przemytu. Grupy przestępcze zmieniały swoje cele na takie, które generują maksymalne zyski, jak: nielegalne przekraczanie granicy oraz przestępczość samochodowa, narkotyki, wyroby akcyzowe, a także broń. Nie brakuje także zjawisk korupcyjnych⁶. Ponadto odnotowano wzrost prób przekraczania granicy przez nielegalnych imigrantów. Polska nadal traktowana jest jak kraj tranzytowy, przez który przemieszczanie odbywa się zazwyczaj na podstawie sfałszowanych lub kradzionych dokumentów.

⁶ W okresie styczeń–kwiecień 2014 roku dostrzeżono przez polskich funkcjonariuszy Straży Granicznej, że ukraińscy pogranicznicy w wyniku nieotrzymywania pensji, co wiązało się z kryzysem politycznym na Ukrainie, zaczęli trudnić się procederem przemytu na teren Polski papierosów i alkoholu. Często też były przypadki korupcji po stronie ukraińskiej. Źródło: wywiad ankietowy poufny z funkcjonariuszami Straży Granicznej z Centralnego Ośrodka Szkolenia Straży Granicznej w Koszalinie, październik 2014 r.

Nie bez znaczenia jest obecność polskich wojsk w rejonach konfliktów, co może budzić wrogość wobec kraju i jego mieszkańców. W wyniku tego całkiem realne jest postrzeganie Polski jako przeciwnika przez społeczność Bliskiego Wschodu, co może stanowić zarzewie dokonywania prób ataków terrorystycznych na terenie państwa. Jak należy przypuszczać, wyżej wymienione zagrożenia dla bezpieczeństwa wewnętrznego będą przybierać na sile, stanowiąc jedno z głównych zadań służb odpowiedzialnych za utrzymanie bezpieczeństwa w kraju.

ABW realizuje swoje zadania na kilku kluczowych płaszczyznach bezpieczeństwa, są to:

1. **Terroryzm**, który jest zawsze bezpośrednim wyzwaniem dla ustroju, podważa legitymizację i autorytet państwa, nawet jeśli motywem nie jest polityka, ale religia czy przestępczość. Od zarania dziejów wszystkie akty terrorystyczne służyły tworzeniu strachu i paniki. Współcześnie terroryzm stał się formą wojny psychologicznej prowadzonej przez media. Zamachy w Nowym Jorku, Londynie i Bombaju pokazują, że celem terroryzmu jest osiągnięcie popularności.

Terroryzm jest znaczącym zagrożeniem dla bezpieczeństwa krajowego, które wymaga pełnej i ciągłej uwagi ze strony tajnych służb. Pierwszym krokiem w walce z tym zjawiskiem jest zidentyfikowanie tożsamości terrorysty oraz jego celów, a także tego, które organizacje lub rządy go wspierają.

Terroryzm jest zjawiskiem złożonym; trudnym do zrozumienia zarówno dla socjologa, politologa, jak i dowódcy wojskowego, dyplomaty, oficera wywiadu czy przywódcy politycznego. Ofiarami mogą być dzieci w szkole, turyści podróżujący samolotem, biznesmeni wracający do domu z pracy, przypadkowi ludzie lub też liderzy polityczni. Ale ofiarami terrorysty mogą być także osoby o szczególnej tożsamości politycznej, tak jak papież Jan Paweł II. Terroryzm to społeczna, polityczna i psychologiczna taktyka wymierzona w określoną populację.

Terroryzm opiera się na trzech ważnych elementach:

- cel akcji wymierzony jest w ład społeczno-polityczny, zmianę reżimu lub zmianę polityki społecznej i gospodarczej,
- istotą działania jest wykorzystanie przemocy lub groźby jej użycia, aby wpłynąć do szerszą publiczność,
- celem działania są cywile. Terroryzm w odróżnieniu od innych rodzajów przemocy politycznej, jak wojna partyzancka, umyślnie atakuje cywilów.

Terroryzm jest formą politycznej walki i podobnie jak wojna zachowuje swoją stałą naturę, ale jej przyczyny, cele i motywacje mogą ewoluować. Groźba użycia przemocy wobec ludności cywilnej jest realnym zagrożeniem także na terenie Polski. Zauważalna jest systematyczna przemoc stosowana w dążeniu do celów politycznych, często przez małe grupy, które

poświęcają się konkretnym programom. Skrajne środowiska polityczne – zarówno z lewej, jak i z prawej strony podziałów ideologicznych – emanują agresją i nienawiścią wobec establishmentu politycznego oraz pozostałych, mniejszościowych grup społecznych. Ponadto zauważalny jest wzrost popularności separatyzmu w krajach europejskich, choć w Polsce zjawisko to nie przybrało takiego charakteru jak np. w Hiszpanii czy Wielkiej Brytanii. Jednak ów proces może przybrać na sile i stanowić w niedalekiej przyszłości realny problem dla bezpieczeństwa państwa.

Polska nie jest także samotną wyspą, jeśli chodzi o działalność pojedynczych terrorystów. Za kogoś takiego można uważać Brunona K., który planował zamach bombowy w Sejmie i żywił ogromną awersję do elit rządzących. Wiele analogii można dostrzec do osoby Andersa Breivika, który stał się dla wielu ludzi wzorem do naśladowania. Ale przykład zamachowca z Norwegii pokazuje, że bardzo trudno jest namierzyć i zidentyfikować taką osobę. W przeciwieństwie do organizacji terrorystycznej działa ona samotnie, nie komunikuje się z nikim, więc nie pozostawia po sobie tłu śladów i podejrzeń co cała organizacja. Poza tym w każdej grupie znajdzie się osoba, która może popełnić błąd. Innymi słowy, łatwiej jest wpaść na trop organizacji terrorystycznej niż pojedynczego zamachowca, jednak w przeciwieństwie do sieci terrorystycznej jedną osobę o wiele łatwiej jest wyeliminować z takiej działalności niż całą rozbudowaną organizację.

2. **Kontrwywiad** można zdefiniować jako służbę powołaną do pozyskiwania i ochrony zebranych informacji przed możliwym przejęciem przez obce służby. Pojęcie to może obejmować różne rodzaje czynności w celu zapobieżenia lub neutralizacji wrogich działań wywiadowczych przeciwko interesom narodowym. Próby zdobycia przewagi nad przeciwnikiem są niezwykle trudne i złożone, a przyczynia się do tego złożoność wiedzy, w której autentyczne informacje miesza się z dezinformacją. W wyniku tej rzeczywistości służby są zmuszone do podjęcia szeroko zakrojonych działań w celu zapewnienia ochrony dostępu do informacji.

Jednak zbyt wiele zabezpieczeń może obrócić się przeciwko instytucji odpowiedzialnej za ochronę danych. Rygorystyczne zabezpieczenia mogą mieć negatywny wpływ na moralność i motywację pracowników, a także mogą ograniczyć przepływ informacji, co bezpośrednio utrudni pracę funkcjonariuszom. Nadmierna ostrożność, która zamienia się w paranoję, może sparaliżować funkcjonowanie instytucji i zdestabilizować jej działalność od wewnątrz.

Rozwój technologiczny także przyniósł nowe wyzwania dla kontrwywiadu. W świecie, w którym zaledwie wyszukiwarka internetowa może dokładnie ujawnić tożsamość setek pracowników wywiadu, służby są szcze-

gólnie zobowiązane do zapewnienia bezpieczeństwa i ochrony danych takiego personelu⁷.

Kontrwywiad można zdefiniować jako proces zbierania informacji o działaniach wywiadowczych przeciwnika oraz pozyskiwanie wiedzy o jego możliwościach w celu zdemaskowania i zahamowania jego zdolności operacyjnych⁸.

To może obejmować różne rodzaje działań w celu zapobieżenia lub neutralizacji wrogich sukcesów wywiadowczych skierowanych przeciwko interesom narodowym własnego kraju⁹. Termin używany jest tutaj w szerokim znaczeniu, obejmuje szpiegostwo, sabotaż i inne związane z tym akcje (jak np. preparowanie wiedzy dotyczącej planów, działań i możliwości organizacji państwowych w celu wprowadzenia przeciwnika w błąd). Innymi słowy, to działania skierowane przeciwko siłom poszukującym wiedzy istotnej z punktu widzenia bezpieczeństwa państwa. Jest to tak ważne, ponieważ agencja dostarcza informacji, na podstawie których dowódcy wojskowi i cywilni menedżerowie agencji, a także przedstawiciele władzy opierają swoje decyzje dotyczące środków bezpieczeństwa państwa.

Oczywiście należy podkreślić, że istnieją różne interpretacje definicji kontrwywiadu, które szerzej rozwijają wybrane zagadnienia działalności w obrębie danego kraju, jak i poza nim. Jednak znaczna większość analiz sprowadza się do czterech głównych funkcji kontrwywiadu. Są to:

- gromadzenie informacji na temat zagranicznych służb i ich działalności poprzez dostępne źródła informacji,
- ocena uciekinierów i osobowych źródeł informacji,
- badanie i analiza struktur personelu wywiadu zagranicznego i służb bezpieczeństwa,
- operacje w celu zakłócenia i neutralizacji działalności obcych służb bezpieczeństwa nastawionych wrogo do interesu narodowego państwa.

Największym zagrożeniem dla bezpieczeństwa narodowego – obok terroryzmu – jest niewątpliwie działalność zagranicznych służb. Pierwszym obowiązkiem kontrwywiadu jest ochrona informacji. Istnieją dwa aspekty odnoszące się do tej funkcji. Są to, po pierwsze, bezpieczeństwo fizyczne,

⁷ J. Creadson, *Internet Blows CIA Cover*, „Chicago Tribune”, 12.03.2006, s. 1.

⁸ W. E. Odom, *Fixing Intelligence*, New Haven–London 2003, s. 14–26.

⁹ Należy również odróżnić kontrwywiad jako informację (wiedzę) od środków kontrwywiadu (aktywności) i alokacji pracowników do pełnienia tych obowiązków (organizacji). Kontrwywiad w szczególności jako organizacja, składa się z personelu, wraz z jego umiejętnościami i zorganizowanymi metodami, które produkują wiedzę m.in. ofensywne środki jak oszustwa, za: K. Moravej, G. Diaz, *Critical issues in contemporary counter-intelligence*, „UNISCI Discussion Papers”, 2007, nr 13, s. 53–70.

które polega na utrzymywaniu informacji niejawnych z dala od tych osób, które nie są uprawnione do dostępu do nich, a po drugie, upewnienie się, że ludzie, którzy mają dostęp do poufnych danych, są uświadomieni o ograniczonej informacji oraz do ich ochrony. Reasumując, ważnym zadaniem kontrwywiadu jest wyraźnie udaremnienie wysiłków obcych służb wywiadowczych podejmowanych w celu kradzieży poufnych informacji państwowych.

3. **Bezpieczeństwo ekonomiczne** jest bardzo złożonym i dynamicznym procesem, na który składa się wiele procesów i zjawisk politycznych, gospodarczych, finansowych, społecznych, ekologicznych itp. Gospodarka jest synonimem siły współczesnego państwa obok potencjału politycznego, społecznego czy militarnego. Kryzys gospodarczy i finansowy mający miejsce w ostatnich latach miał negatywne skutki na poziom bezpieczeństwa wielu państw. Definicja bezpieczeństwa ekonomicznego skupia się zatem na dostępie do zasobów finansowych i do udziału w rynkach światowych, co jest gwarantem koniecznym do utrzymania poziomu rozwoju oraz stabilności finansowej państwa¹⁰. W świecie rosnących współzależności gospodarczych i finansowych mogą powstać zagrożenia dla słabych państw oraz ich bezpieczeństwa energetycznego i narodowego. Dlatego bezpieczeństwo ekonomiczne może być postrzegane tylko w ścisłym związku z bezpieczeństwem narodowym oraz polityką gospodarczą prowadzoną na szczeblu regionalnym, krajowym i globalnym z udziałem podmiotów państwowych.

Zagrożenie dla bezpieczeństwa i rozwoju gospodarczego musi być identyfikowane, monitorowane i oceniane w sposób ciągły. Niezidentyfikowanie zjawiska może prowadzić do zagrożeń dla rozwoju i modernizacji państwa. W krótkim i średnim okresie Polska nie jest zagrożona bezpośrednią agresją militarną na jej terytorium. Warto jednak rozważyć każdy stan zagrożenia także w kontekście bezpieczeństwa gospodarczego. W związku z tym niezbędne są środki ochrony podejmowane przez ABW w celu zapobiegania i ochrony oraz zapewnienia stabilności gospodarczej państwa. Do głównych zadań w tej dziedzinie należą m.in.:

- ciągła ocena ryzyka czynników wewnętrznych i zewnętrznych stanu bezpieczeństwa ekonomicznego,
- prawidłowa i wyczerpująca analiza współpracy z innymi strukturami organów państwowych lub prywatnych organizacji w sferze gospodarczej,

¹⁰ M. Udrescu, L. Cautisanu, *Opinions about component financial and economic security national and European*, „The International Annual Scientific Session Strategies” 2012, nr XXI/3, s. 271–275.

- przeciwdziałanie zakłóceniom gospodarczym, a także próbom zniszczenia lub uszkodzenia infrastruktury gospodarczej,
- zastosowanie mechanizmów prewencyjnych w cyberprzestrzeni w celu eliminacji sprzecznych działań z interesami państwa (zwłaszcza w dziedzinie energetyki, przemysłu, finansów, bankowości, rolnictwa, ochrony środowiska i leśnictwa, transportu i rozwoju regionalnego),
- przeciwdziałanie działalności szpiegowskiej lub sabotażowi gospodarczemu, naukowemu i technologicznemu całego sektora lub jego podstawowych elementów.

Obok zasobów naturalnych oraz szacowanej ich ilości, które stanowią fundamentalny czynnik dla bezpieczeństwa gospodarczego państwa, ważne są również wartości jakościowe, które także decydują o skali zagrożenia i podlegają ochronie państwa, jak: równowaga ekologiczna, badania naukowe, a wraz z nimi postęp technologiczny i społeczny. W wyniku rozwoju społeczeństwa postindustrialnego i złożoności stosunków społecznych i państwowych pojęcie bezpieczeństwa zostało wykorzystane w polityce gospodarczej. To pokazuje, że w dzisiejszych czasach bezpieczeństwo ekonomiczne jest rozumiane jako stan, w którym takie składniki, jak m.in. finanse, technologia, zarządzanie energią, aktywność ekologiczna, są w stanie zagrożenia. Ponadto pojęcie to jest dynamicznym elementem gospodarki, który powinien być dostosowany do potrzeb chwili. Obecny etap rozwoju państwa wymaga uwzględnienia specyficznych warunków współczesnego rozwoju stosunków gospodarczych, u podłoża których leży niepewność i ryzyko. Współczesne realia pokazują, że zagrożenia dla obszarów gospodarczych są trudne do określenia, ponieważ poszczególne ich elementy obejmują szeroki zakres inicjatyw prywatnych i międzynarodowych.

4. **Proliferacja**, czyli rozprzestrzenianie broni masowego rażenia i środków jej przenoszenia, jest uważana przez UE za rosnące zagrożenie dla międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa. Głównym zadaniem służb jest nie tylko eliminacja zjawiska rozprzestrzeniania broni masowego rażenia (w tym broni nuklearnej, broni chemicznej i biologicznej), ale również określenie kraju pochodzenia takiej broni czy też poszczególnych środków służących do jej budowy. Takie działania wymagają od służb wielostronnej współpracy i kompleksowych działań w środowisku często nieprzyjaznym dla kraju pochodzenia instytucji zajmujących się bezpieczeństwem.

Dalsze stosowanie broni masowego rażenia na Bliskim Wschodzie i brak zdecydowanej reakcji międzynarodowej ma wpływ na sposób, w jaki jest ona postrzegana, wskutek czego jej posiadanie jest skutecznym środkiem wywierania presji na społeczności międzynarodowe. Wojna w Zatoce Perskiej również nauczyła Europę, że może ona być bezpośrednim celem

ataku bez większego ostrzeżenia. Chociaż kraje europejskie niewątpliwie mają mniej obowiązków międzynarodowych niż Stany Zjednoczone, to jednak Bliski Wschód jest bardzo niestabilnym regionem, w którym europejskie oddziały wyraźnie zaznaczyły swoją obecność, co może przynieść w niedalekiej przyszłości skutki. Ponadto rozwój produkcji rakiet balistycznych zwłaszcza w Iranie jest niezgodny z ambicjami czysto regionalnymi tego państwa. Każdy więc poważny problem na Bliskim Wschodzie wymaga refleksji nie tylko co do proliferacji broni, ale także dostępu do surowców naturalnych, co ze strategicznego punktu widzenia wiąże się z bezpieczeństwem ekonomicznym państwa.

Podsumowanie

Współczesna sytuacja polityczno-gospodarcza zarówno w perspektywie wewnętrznej, jak i międzynarodowej odznacza się wyjątkowym spokojem na tle burzliwej historii Polski. Jednak sądząc, że wraz ze względną stabilizacją polityczną nastąpiła także stabilizacja w przestrzeni bezpieczeństwa kraju, popełnia się błąd.

Do niedawna jednym z głównych celów zainteresowań służb wywiadowczych było bezpieczeństwo narodowe w obrębie tematyki wojskowej. Obecnie – przy zachowaniu wcześniejszych działań – uwaga kierowana jest także w stronę problemów rozwoju krajowego, w tym bezpieczeństwa energetycznego i gospodarczego oraz oczekiwań i zależności od konkurencyjnego otoczenia międzynarodowego.

Obecnie w dużej mierze działania służb, w tym także ABW, sprowadzają się do przeciwdziałania zjawisku terroryzmu bez alienacji mniejszości społecznych, od której terroryści mają nadzieję uzyskać wsparcie. Międzynarodowy charakter terroryzmu podnosi wymagania stawiane przed agencjami wywiadowczymi. Wymusza też współpracę z nowymi partnerami za granicą i rozszerza ich metody techniczne oraz zakres działania.

Współcześnie ogromnym wyzwaniem dla ABW jest utrzymanie bezpieczeństwa w cyberprzestrzeni. Instytucje państwowe i firmy prywatne coraz częściej stają się celami cyberszpiegostwa, które mają na celu gromadzenie danych wywiadowczych.

Zakłócenie działania systemów komputerowych może spowodować ogromne szkody, są bowiem dziedziny państwa, jak np. system komunikacji między władzą samorządową a centralną (rządową), które w licznych sytuacjach okazują się skomplikowane i złożone, a tym samym konsekwencje w przypadku ataku bądź kryzysu mogą być znacznie większe, niż wynikałoby to z analiz i przypuszczeń. Takie zagrożenie jest realne także w polskim społeczeństwie, które funkcjo-

nuje na zasadzie przepływu informacji i interakcji. Cyberatak może spowodować chaos w systemach alarmowych, na lotniskach, w dostawach energii itp., wreszcie doprowadzić może do śmierci poprzez łańcuch następstw wynikających z paraliżu organizacyjnego służb i instytucji u podstaw których leży komunikacja cyfrowa.

Przedstawione powyżej problemy skłaniają do poszukiwania odpowiedzi na pytania: jak będzie wyglądać bezpieczeństwo w ramach wymiany wiedzy oraz informacji, a także technologii w relacjach międzynarodowych? Zwłaszcza kiedy kierunek działań przebiega z centrum do peryferii politycznych czy też od dominujących i stabilnych państw w kierunku mniejszych i młodsze krajów? Przy takiej współpracy pojawia się znany także problem, jak zdefiniować utrzymanie tajemnicy. Ów problem pojawił się przy okazji upadku Układu Warszawskiego oraz po kilku latach przy okazji przystąpienia Polski do NATO.

Nawet zaawansowana technologia, która ma kluczowe znaczenie dla wymiaru bezpieczeństwa, nie odrzuca konwencjonalnych sposobów zbierania informacji na temat osób fizycznych i państw przeprowadzających ataki zarówno w realnym, jak i wirtualnym świecie. Każde niepowodzenie w obu tych przypadkach niesie tragiczne konsekwencje.

Bibliografia

1. Bigo D., „*When Two Become One: Internal and External Securitisations in Europe*”, in Morten Kelstrup, [w:] *International Relations Theory and The Politics of European Integration. Power, Security and Community*, (red.) M.C. Williams, Londyn 2000.
2. Bondaryk K., *Cztery lata z życia ABW. Dobre praktyki i modernizacja*, „Przeгляд Bezpieczeństwa Publicznego”, 2011, nr 5.
3. Crewdson J., *Internet Blows CIA Cover*, „Chicago Tribune”, 12.03.2006.
4. Cuvelier G., *Department of Homeland Security Science and Technology Directorate: Mission and Issues*, Nova Science Publishers 2013.
5. Cymerski J., *Terroryzm a bezpieczeństwo Rzeczypospolitej Polskiej*, Warszawa–Pułtusk 2013.
6. Faligot R., Kauffer R., *Służby specjalne*, (przeł.) M. Stefańska-Matuszyn, K. Skawina, Warszawa 2006.
7. Filipkowski W., Mądrzejowski W. (red.), *Biały wywiad*, Warszawa 2012.
8. Głukowski R., Głukowska-Sobol A.P., *Wywiad gospodarczy w teorii i praktyce*, Warszawa–Julianów 2014.
9. Górka M. (red.), *Rola i zadania służb w systemie bezpieczeństwa publicznego*, Koszalin 2013.
10. Jakubczak R., Radziejewski R. (red.), *Terroryzm a bezpieczeństwo państwa w erze globalizmu*, Warszawa 2011.

11. Kaczmarek J., Kwiecieński M. (red.), *Wywiad i kontrwywiad gospodarczy wobec wyzwań bezpieczeństwa biznesu*, Toruń 2010.
12. Korzeniowski L., Peplowski A., *Wywiad gospodarczy*, Kraków 2005.
13. Kosta R.A., *Terroryzm jako zagrożenie dla bezpieczeństwa cywilizacji zachodniej w XXI wieku*, Toruń 2012.
14. Kwiecieński M., *Wywiad gospodarczy w zarządzaniu przedsiębiorstwem*, Warszawa–Kraków 1999.
15. Minkina M., *Wywiad w państwie współczesnym*, Warszawa 2011.
16. Moravej K., Diaz G., *Critical issues in contemporary counter-intelligence*, „UNISCI Discussion Papers”, 2007, nr 13.
17. Mordaszewski K., *Proces kształtowania służb specjalnych w systemie prawnym Rzeczypospolitej Polskiej*, „Przegląd Bezpieczeństwa Publicznego”, 2009, nr 1.
18. Odom W.E., *Fixing Intelligence*, New Haven–London 2003.
19. Postolache A., *The EU Security Continuum: the interaction between internal and external spheres in combating „new security threats”*, „Sfera Politeicii”, 2012, nr 20.4.
20. Siemiątkowski Z., *Wywiad a władza. Wywiad cywilny w systemie sprawowania władzy politycznej PRL*, Warszawa 2009.
21. Skoneczny Ł., *Rola Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego w systemie bezpieczeństwa Rzeczypospolitej Polskiej*, „Przegląd Bezpieczeństwa Publicznego”, 2009, nr 1.
22. Taracha C. (red.), *Szpiegostwo, wywiad, państwo*, Lublin 2009.
23. Udrescu M., Cautisanu L., *Opinions about component financial and economic security national and European*, „The International Annual Scientific Session Strategies” 2012, nr XXI/3.
24. Wróblewski W. (red.), *Wywiad i kontrwywiad w świecie*, Szczecin 2009.
25. Zięba R., *Kategoria bezpieczeństwa w nauce o stosunkach międzynarodowych*, [w:] *Bezpieczeństwo narodowe i międzynarodowe u schyłku XX wieku*, (red.) D.B. Bobrow, E. Halizak, R. Zięba, Warszawa 1997.
26. Żebrowski A., *Wywiad i kontrwywiad XXI wieku*, Lublin 2010.
27. Żuber M., *Terroryzm i przeciwdziałanie zagrożeniom terrorystycznym*, Wrocław 2013.